

21 листопада ч.р. я повернувся з від-
відпущення до м. Києва, де брав участь
у роботі XI діалектологічної республікан-
ської конференції, в конференції з питань
видання стародавніх пам'яток україн-
ської мови та в засіданні Всесою-
дні з проблеми розвитку національних
мов у зв'язку з розвитком соціалістич-
них націй при Інституті мовознавства
АН УРСР. Цього ж щонайменше
виконавши своїх службових обов'язків.

І.Чередник

Ім'я в науці
ПРОФЕСОР ІВАН ЧЕРЕДНИЧЕНКО

**Серія «Історіографія мовознавчої науки
в Чернівецькому університеті»**

Включитися в оглошеній Вами
університетом конкурс на замі-
щючий вакантних посад по кафедрі
української мови,

Ім'я в науці

Професор
ІВАН ЧЕРЕДНИЧЕНКО

при цьому надіслали свої документи:
1. Особистий листок на бумажі надру-
2. Автобіографія
3. Копія успішних кандидатів наук

Активация Windows

Перейдіть до розділу "Настроїк
Windows.

Міністерство освіти і науки України
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

Серія «*Історіографія мовознавчої науки
в Чернівецькому університеті*»

ІМ'Я В НАУЦІ

Професор Іван Чередниченко

Монографічно-довідкове видання

Чернівці

Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича

2024

УДК 811.161.2(477)(092)I_569
I-80

Рекомендувала до друку Вчена рада
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича
(протокол № 8 від 27 травня 2024 року)

Відповідальний редактор –
О. В. Кульбабська, доктор філологічних наук, професор.

Рецензенти:

Свкалиенко Т. М., доктор філологічних наук, професор кафедри мовної підготовки та соціальних комунікацій (Державний податковий університет);

Попович А. С., доктор педагогічних наук, доцент (Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка).

Ім'я в навці. Професор Іван Чередниченко : монографічно-довідкове видання / упорядники : О. В. Кульбабська, О. В. Максим'юк, Н. О. Шатілова. Чернівці : Чернівецький нац. університет ім. Ю Федьковича, 2024. 512 с., портр. (Історіографія мовознавчої науки в Чернівецькому університеті).
ISBN 978-966-423-885-1

Монографічно-довідкове видання продовжує серію «Історіографія мовознавчої науки в Чернівецькому університеті», що її розпочато 2019 року. Презентована книга – гідний пошанівок визначного наукового доробку, громадської праці та особистих якостей засновника синтаксичної наукової школи на Буковині, доктора філологічних наук, професора Івана Чередниченка (2023 року минуло 125 років від його народження).

У *першому розділі* окреслено біографічні віхи та наукові пріоритети знаного в лінгвістичному світі філолога, наведено повний список його праць. У *другого розділу* увійшли наукові розвідки І. Г. Чередниченка, які об'єднано в рубрики «Синтаксис української мови», «Українська лінгвостилістика», «Українська діалектологія» та «Лінгводидактичні аспекти вивчення української мови в ЗЗСО» (прикметно, що більшість із систематизованих мовознавчих студій, що їх надруковано в періодичних виданнях і збірниках наукових праць, уже стали раритетами). *Третій розділ* репрезентує два блоки рецензій: по-перше, автором яких є проф. Чередниченко І. Г., а по-друге, рецензії інших філологів-сучасників на його одноосібні наукові й навчально-методичні праці. У *Додатках* до монографії подано наукові матеріали, що визначають оригінальність авторських концепцій і значущість мовознавчої спадщини І. Г. Чередниченка загалом, а також запропоновано завдання для систематизації знань студентів, які опановують освітні компоненти мовознавчого та лінгводидактичного характеру.

Для науковців, викладачів, аспірантів і студентів філологічних спеціальностей закладів вищої освіти, усіх, кого цікавлять проблеми українського мовознавства, лінгводидактики та лінгвоперсонології.

ISBN 978-966-423-885-1

© Кульбабська О. В., Максим'юк О. В., Шатілова Н. О., 2024
© Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича, 2024

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	6
------------------------	---

Розділ 1. ІВАН ГРИГОРОВИЧ ЧЕРЕДНИЧЕНКО – ЛЮДИНА, НАУКОВЕЦЬ, ПЕДАГОГ	9
--	---

1.1. Духом козацьким гартований.....	9
1.2. Наукові обшири професора Івана Григоровича Чередниченка	37
1.3. Професор Іван Чередниченко: лаконічною мовою біографії	70
1.4. Хронологічний показник друкованих праць професора І. Г. Чередниченка	75

Розділ 2. ДОМІНАНТИ НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКИХ ЗАЦІКАВЛЕНЬ ІВАНА ЧЕРЕДНИЧЕНКА	89
---	----

2.1. Синтаксис української мови	89
--	----

2.1.1. Актуальні проблеми синтаксису простого речення	89
--	----

2.1.1.1. Принцип розпізнавання неузгоджених означень і присубстантивних додатків, виражених формою родового відмінка іменника без прийменників	89
--	----

2.1.1.2. Граматична структура неповних речень та основи їх класифікації	103
--	-----

2.1.1.3. Сполучники підрядності в системі простого речення...	112
---	-----

2.1.2. Специфіка складного речення в сучасній українській мові	124
---	-----

2.1.2.1. Основні напрямки в розробці вчення про підрядні речення	124
---	-----

2.1.2.2. Сучасний стан розробки теорії підрядності речень....	148
---	-----

2.1.2.3. Речення в системі багаточленного висловлення....	185
---	-----

2.1.2.4. Типи підрядності і принципи класифікації підрядних речень за їх функціями.....	202
--	-----

2.1.2.5. До питання про будову складнопідрядного речення....	237
2.1.2.6. Синтаксичне поширення членів речення і проблема їх складнопідрядної валентності	252
2.1.2.7. Сполучувальні утворення в складнопідрядних реченнях.....	265
2.1.2.8. Підрядно-з'єднувальні сполуки присубстантивного підпорядкування.....	268
2.1.3. Текст і його складники у фокусі лінгвістичних досліджень.....	272
2.1.3.1. Контекстуальні зв'язки між реченнями в сучасній українській мові	272
2.1.3.2. Період як синтаксична конструкція в сучасній українській мові	286
2.2. Українська лінгвостилістика	304
2.2.1. Народно-розмовне слововживання української дієслівної лексики із специфічною семантикою і стилістичним забарвленням.....	304
2.2.2. Означальна функція присубстантивних дієприкметників і дієприкметникових зворотів у мові творів І. Я. Франка.....	308
2.2.3. Проблема створення римословника Т. Г. Шевченка..	319
2.3. Українська діалектологія.....	330
2.3.1. Синтаксичні особливості буковинських говірок	330
2.3.2. Деякі особливості говірок Ужгородської округи Закарпатської області.....	334
2.3.3. Принципи укладання обласних діалектологічних словників	348
2.3.4. Інструктивні вказівки щодо збирання матеріалів для обласного словника буковинських говорів.....	353
2.4. Лінгводидактичні аспекти вивчення української мови	359
2.4.1. Боротьба за культуру мови в школі	359
2.4.2. Мовний матеріал на уроках рідної мови	363
2.4.3. Принципи словникового розбору	371

Розділ 3. РЕЦЕНЗІЇ НА НАУКОВІ ТА НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНІ ПРАЦІ..... 385

3.1. Рецензії І. Г. Чередниченка на підручники та навчальні посібники..... 385

3.2. Друковані праці І. Г. Чередниченка в рецепції мовознавців-сучасників..... 406

ДОДАТКИ..... 440

Додаток А.

Архівні матеріали про життєвий шлях І. Г. Чередниченка ... 440

Додаток Б.

Наукове осмислення мовознавчої спадщини

І. Г. Чередниченка..... 449

Галас А. Із когорти фундаторів (До 110-річчя від дня народження І. Г. Чередниченка) 449

Герман К. Ф. Науковий внесок І. Г. Чередниченка в дослідження синтаксису української мови 458

Гуйванюк Н., Маліборська В. Мовознавча спадщина професора Івана Григоровича Чередниченка 460

Кайдаш А. М. Стилiстична концепція І. Г. Чередниченка в контексті мовознавчих досліджень 463

Карпенко Ю. О. Іван Григорович Чередниченко (в енциклопедії «Українська мова») 468

Станівський М. Ф. Іван Григорович Чередниченко (До 60-річчя з дня народження та і 40-річчя педагогічної та наукової діяльності) 469

Некролог. Чередниченко І. Г. (у журналі «Мовознавство») ...472

Додаток В.

Науково-методичний практикум для студентів-філологів (за працями І. Г. Чередниченка)..... 474

Цікава лінгвістика..... 474

Завдання та запитання для систематизації знань студентів з мовознавчих дисциплін 494

Практичний кейс з лінгводидактики 503

ПЕРЕДМОВА

*Життєпис митця завжди
залишає простір для дослідника.
Навіть у добре відомих хрестоматійних
біографіях знаменитостей часто пропускають
«білі плями», заповнити які –
обов'язок прискіпливого науковця.*

Л. Кияновська, Л. Мельник

Досвід багатьох поколінь щодо розв'язання складних теоретичних проблем мовного будівництва в Україні не втрачає актуальності й нині, у змінених суспільних реаліях і мовно-культурних практиках. Серед лінгвістів, чия діяльність помітно вплинула на розвиток української літературної мови 50–60-х років ХХ ст., вирізняється постать Івана Григоровича Чередниченка (20.09.1898 – 17.09.1968), у центрі наукових зацікавлень якого були синтаксис, українська лінгвостилістика та діалектологія, методичні аспекти навчання української мови в школі та університеті. Отож справою життя науковця була українська мова в її багатовимірності: і як об'єкт наукового студіювання, і як предмет багаторічного викладання в школі та Alma mater.

Виходець із кубанських козаків, Іван Чередниченко відмінно знав українську й російську мови, утім, сконцентрував свою дослідницьку енергію передовсім на пошуку структурних рис, притаманних лише українській усно-розмовній та літературній мові, і/або виразно відмінних від російської

мови (хоча цю ідею з огляду на панівні тогочасні ідеологеми безпосередньо ніколи не озвучував), наприклад, на валентному потенціалі формально однакових, але семантично оригінальних граматичних елементах обох мов.

Філологи класичного університету в Чернівцях уважають професора Чередниченка засновником синтаксичної наукової школи, ідеї якого розвинули численні послідовники й учні – Іларіон Слинько, Костянтин Герман, Михайло Вихристюк, Ніна Гуйванюк, Марія Кобилянська та ін. Отже, закономірно, що виходом у читацький світ цієї книги кафедра сучасної української мови Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича віддає шану філологу й педагогу, граматичні й лінгвометодичні праці якого широко відомі громадськості України. У такий спосіб монографічно-довідкове видання «Ім'я в науці. Професор Іван Чередниченко» продовжує серію «Історіографія мовознавчої науки в Чернівецькому університеті», що її розпочато 2019 року.

Мета дослідження – оприятити канву життя і творчості професора Чередниченка І. Г., повернути до наукового обігу плідні ідеї ученого-філолога в мовознавчій, лінгводидактичній та лінгвокультурологічній царині, окреслити його внесок у розвиток української мови – «осердя україноцентризму, хребта українськості» (за П. Ю. Гриценком).

Досягнення мети зумовило **структуру монографії**, що охоплює три розділи й два додатки. У *першій частині* окреслено біографічні віхи та наукові пріоритети знаного в лінгвістичному світі філолога, наведено повний хронологічний список його мовознавчих праць, що стане в пригоді під час читання вибіркового компоненту «Історіографія української мовознавчої науки», «Проблеми і досягнення сучасного українського мовознавства», «Основи лінгвоперсоналогії».

До *другого розділу* увійшли наукові розвідки І. Г. Чередниченка, які об'єднано в хрестоматійні рубрики «Синтаксис української мови», «Українська лінгвостилістика», «Українська діалектологія» та «Лінгводидактичні аспекти вивчення української мови у ЗЗСО» (прикметно, що більшість із система-

тизованих мовознавчих студій, що їх надруковано в періодичних виданнях і збірниках наукових праць, уже стали раритетами).

Третій розділ репрезентує два блоки рецензій: по-перше, автором яких є проф. Чередниченко, а по-друге, рецензії інших філологів-сучасників про монографії та навчальні посібники чернівецького дослідника.

У *Додатках* до монографії репрезентовано наукові матеріали, що визначають оригінальність авторських концепцій і значущість мовознавчої спадщини І. Г. Чередниченка загалом, а також запропоновано практичні завдання для студентів, які опановують обов'язкові та вибіркові освітні компоненти: «Синтаксис і пунктуація української мови», «Історія лінгвістичних учень», «Вступ до спеціальності», «Основи мовознавчих досліджень», «Методологія та організація наукових досліджень», «Методика викладання української мови в ЗЗСО», «Методика викладання української мови в закладах вищої освіти».

З огляду на інформаційний обшир монографічно-довідкового видання, сподіваємося, що воно зацікавить науковців, викладачів, учителів, аспірантів і студентів філологічних та педагогічних спеціальностей закладів вищої освіти.

Автори висловлюють щиру вдячність рецензентам – доктору філологічних наук, професору кафедри мовної підготовки та соціальних комунікацій Державного податкового університету **Сукаленко Тетяні Миколаївні** та доктору педагогічних наук, доценту кафедри української мови Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка **Попович Анжеліці Станіславівні** – за слушні поради та рекомендації.

Монографічно-довідкове видання

Ім'я в науці
ПРОФЕСОР ІВАН ЧЕРЕДНИЧЕНКО

Олена Валентинівна Кульбабська, доктор філологічних наук, професор кафедри сучасної української мови Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича;

Оксана Василівна Максим'юк, кандидат філологічних наук, доцент кафедри сучасної української мови Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича;

Наталія Олександрівна Шатілова, кандидат філологічних наук, доцент кафедри сучасної української мови Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича.

Комп'ютерна верстка
Обкладинка

Шатілова Н.О.
Кульбабський А. М.

Підписано до друку 12.09.2024. Формат 60x84/16.
Папір офсетний. Друк ізографічний. Ум.-друк. арк. 28,0.
Обл.-вид. арк. 30,1. Зам. 1006. Тираж 40.
Видавництво та друкарня Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича
58012, Чернівці, вул. Коцюбинського, 2
e-mail: ruta@chnu.edu.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 819 від 08.04.2002 р.